

Asia: VN/846/2018

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle uudeksi Ahvenanmaan itsehallintolaiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen Keskusta rp. kiittää mahdollisuudesta antaa lausunnon Ahvenanmaan itsehallintolakiesityksen luonnokseen. Keskustan edustajat ovat olleet mukana asian valmistelussa niin parlamentaarisessa komiteassa, aikoinaan Sipilän hallituksessa (taloudelliset suhteet) kuin Marinin hallituksessakin. Valmistelu on sujunut hyvin. Pidämme tärkeänä, että lakiuudistus etenee mahdollisimman ripeästi eduskunnan käsittelyyn, niin että se voidaan hyväksyä tämän eduskunnan aikana.

Lähtökohdat ovat yhtä perustellut kuin 100 vuotta sitten.

Ahvenanmaan itsehallinto juontaa juurensa Kansainliiton liittoneuvoston vuonna 1921 tekemään päätökseen. Samalla kun Kansainliitto tunnusti Suomen suvereniteetin suhteessa Ahvenanmaahan, se vaati itsehallintolakiin erinäisiä takuita ruotsin kielen, kulttuurin, paikallisten tottumusten säilyttämisestä, opetuskielestä, kiinteistön omistuksesta, äänioikeudesta, tasavallan presidentin sekä maakuntapäivien roolista sekä Ahvenanmaan ja Suomen taloudellisista suhteista.

Kansainliiton päätöksen ja siihen liittyvän Suomen ja Ruotsin sopimuksen tavoitteena oli turvata ”rauha, Ruotsin ja Suomen hyvät välit tulevaisuudessa sekä saarten oma menestys ja onni”. Suomen Keskusta pitää tärkeänä kunnioittaa näitä perustavanlaatuisia sadan vuoden takaisia tavoitteita ja linjauksia ja soveltaa niitä nykyajan tarpeisiin.

Ahvenanmaan itsehallintolailla on näin ollen erityinen asema Suomen valtiojärjestyksessä ja se on perustuslakiin rinnastettava. Valtuudet itsehallintolain säätämiseen on kirjattu perustuslain 120 pykälään.

Itsehallinnon joustavoittaminen toimintaympäristön muutoksiin vastaamiseksi on perusteltua.

Suomen Keskusta pitää tärkeänä, että Ahvenanmaan itsehallintolaki uudistetaan vastaamaan toimintaympäristön muutoksia ja tukemaan aikoinaan yhteisesti hyväksytyjä tavoitteita. Tarvetta muuttaa itsehallintolain perusratkaisuja ei ole, mutta erilaisen hienosäädön tarve on aivan ilmeinen ja se on laajasti tunnustettu. Voimassa oleva laki on vuodelta 1991. Sen jälkeen on Suomen perustuslaki uudistettu, Suomi on liittynyt Euroopan Neuvostoon ja Euroopan unioniin sekä on tehty monia kunnalliseen ja alueelliseen itsehallintoon vaikuttavia rakenneuudistuksia. Julkisten tehtävien yhtiöittäminen ja yksityistäminen ovat heikentäneet mahdollisuuksia ruotsinkieliseen viestintään.

Lisäksi monet yhteiskunnallisen kehityksen ilmiöt vaikuttavat lain uudistukseen. Euroopan unionissa tehty yhteistyö on käytännössä vienyt tilaa pohjoismaiselta yhteistyöltä. Suomessa niin virkamiesten kuin päättäjäjienkin ruotsin kielen taito on kiistatta heikentynyt, mikä aiheuttaa Ahvenanmaalla kokemuksia siitä, ettei yhteydenpito ja valmistelu vastaa itsehallintolain vaatimuksia. Nuorten yhteydet Ahvenanmaalta Ruotsiin ovat tiivistyneet etenkin toisen asteen jälkeisessä koulutuksessa.

Suomen Keskusta pitää tärkeänä, että lakiuudistuksessa ja yhteistyön käytännössä haetaan ratkaisuja, joissa Ahvenanmaalla asuvien kokemus itsehallinnon hyödyistä pysyy vahvana, alueen talouden elinvoima vahvistuu ja se pystyy hyödyntämään omia vahvuuksiaan merenkulku- ja palveluelinkeinoissa.

Tasapaino Ahvenanmaan ja valtakunnan intressien välillä on tärkeä

Nyt lausunnolla olevaa itsehallintolain uudistusta on valmisteltu pitkään ja perusteellisesti parlamentarisessa komiteassa että virkatyönä sekä Sipilän että Marinin hallitusten aikana. Ahvenanmaan taloutta koskeva lainsäädäntö onkin jo tämän valmisteluprosessin aikana uudistettu vuonna 2020 voimaan tulleella lainsäädännöllä.

Valmistelussa on punnittu erilaisia vaihtoehtoja siihen, miten Ahvenanmaan maakuntapäivien ja eduskunnan välinen toimivallan jako voisi parhaiten toimia sekä Suomen perustuslain että Ahvenanmaan elinvoiman näkökulmasta tarkoituksenmukaisesti. Valmistelun keskiössä ovat olleet luettelot siitä, mitkä toimivallan alat kuuluvat Ahvenanmaan maakuntapäiville ja mitkä puolestaan kuuluvat eduskunnan lainsäädäntövallan alaan. Tähän on haettu uudenlaista joustavuutta, joka mahdollistaisi reagointia toimintaympäristön muutoksiin ja mahdollistaisi Ahvenanmaan oman kulttuurin ja elinvoiman edistämistä ilman, että siitä kuitenkaan aiheutuu haittaa kuten rajaesteitä valtakunnan yhteistyöhön tai pulmia suhteessa muuhun Eurooppaan ja maailmaan.

Muutokset itsehallintolakiin vaativat nyt ja jatkossakin sekä Suomen eduskunnassa perustuslainsäädäntöjärjestystä että Ahvenanmaan maapäivien hyväksynnän. Siksi itsehallintolain uudistus vaatii tasapainottelua ja kompromisseja erilaisten intressien välillä. Suomen Keskusta katsoo, että perusteellisessa valmistelussa on löydetty hyvä tasapaino Ahvenanmaan kannalta tärkeän itsehallinnon vahvistamisen ja toisaalta Suomen perustuslain ja eduskunnan kannalta tärkeän kansallisen yhtenäisyyden säilyttämisen kannalta.

Paikallisesti merkittävissä asioissa lisääntyvä joustavuus on hyödyllistä

Suomen Keskusta pitää hyvänä ratkaisuna ehdotettuja 29 §:n ja 30 § säännöksiä. Uutena ratkaisuna on mukana listaus toimivallan aloista, jotka kuuluvat nyt eduskunnan lainsäädäntövaltaan mutta jotka maakuntapäivät voi yksipuolisesti siirtää itselleen, mikäli se näin päättää. 29 § tehtävät siirtyisivät maakuntapäivien niin päättäessä, mutta 30 §:n osalta maakuntapäivien aloitteen jälkeen vaaditaan lainvalmistelu yhdessä valtakunnan kanssa. Toimivallat kuitenkin voitaisiin maakuntapäivien 30 § mukaisen aloitteen ja yhteisen lainvalmistelun jälkeen siirtää Ahvenanmaalle tavallisella eduskuntalailla ja maakuntapäivien hyväksynnällä. Tässä yhteydessä on ratkottava myös taloudelliset ja hallinnolliset muutostarpeet sekä arvioitava vaikutukset kokonaisuutena. Tämä on tärkeää siksi, ettei muutoksilla luoda tarpeettomia rajaesteitä. Itsehallintolakiehdotuksen 29 §:n mukaisessa luettelossa puolestaan onkin asioita, joissa paikallinen päätösvalta on tärkeää mutta jotka eivät aiheuta ongelmia kansallisesti, vaikka sääntely Ahvenanmaalla olisi erilainen kuin valtakunnassa.

On tärkeää, että Ahvenanmaalla on riittävästi itsehallintoa paikallisesti merkittävissä ja paikallista, ruotsinkielistä palvelua vaativissa tehtävissä, mutta toisaalta perusoikeudet ovat kaikille Suomen kansalaisille samat. Ehdotettu muutos lisää myös kansanvaltaa Ahvenanmaalla ja maakuntapäivien merkitystä.

Kuitenkin elinkeinoelämän ja muun yhteydenpidon kannalta on varottava, etteivät erilaiset järjestelyt tuota enemmänkin haittaa kuin hyötyä. Siksi 29§ tai 30§ mukaisten toimialojen laajentaminen ehdotetusta ei ole tarkoituksenmukaista.

Luettelo toimivallan aloista, jotka maakuntapäivät voivat yksipuolisesti (29§) tai yhteistyömenettelyllä (30 §) siirtää itselleen, voidaan toki tulevaisuudessa muuttaa, mutta päätös on tehtävä perustuslainsäädäntöjärjestyksessä. Tämä mahdollistaa itsehallintolain kehittämisen sen mukaan mitä kokemuksia uudesta menettelystä saadaan.

Vuoropuhelufoorumi Ahvenanmaa-asioissa on tarpeen

Toinen tärkeä muutos lakiehdotuksessa on Ahvenanmaa-asioiden yhteen sovittavaan vuoropuheluun perustuva järjestely valtioneuvostossa. Ehdotettu pääministerin johdolla käytävä

epämuodollinen vuoropuhelu on erittäin tärkeää ottaen huomioon globalisaatio, kansainvälistyminen, Euroopan unionin kehitys, talouden ja ympäristön jatkuvat muutokset sekä pandemian ja pakolaisvirtojen tyyppiset riskit jatkossa. On tärkeää mahdollistaa sujuva poliittisen tason vuoropuhelu valtioneuvostossa valmisteltavissa asioissa, joilla on periaatteellista tai laaja-alaista merkitystä Ahvenanmaalle. Keskusta on omasta puolestaan valmis tätä vuoropuhelua edistämään.

Toki EU-jäsenyys on jo korostanut maakunnan ja valtioneuvoston jatkuvan yhteistoiminnan merkitystä EU-asioiden valmistelua koskevissa kysymyksissä ja sitä seuraavassa EU-säädösten toimeenpanossa. Covid- pandemian aikana vuoropuhelu Ahvenanmaan itsehallintoviranomaisten kanssa on tiivistynyt ja osoittautunut erittäin tärkeäksi.

Muihinkaan lakiesityksessä tehtyihin muutosesityksiin (esim. tasavallan presidentin rooli, maakuntapäiväedustajien ja maakuntahallituksen jäsenten asema) Suomen Keskustalla ei ole huomauttamista. Pidämme perusteltuna myös säädöstä siitä, että Ahvenanmaalla toimivan palvelua tuottavan yhtiön, jossa valtiolla on määräämisvalta ja joka suorittaa julkisia hallintotehtäviä, on annettava palvelua ja tiedotettava yleisölle ruotsin kielellä.

Vuorovaikutuksella ja yhteisapelillä luottamusta vahvistaen eteenpäin

Suomen Keskusta näkee tärkeänä sen, että hyvällä vuorovaikutuksella Suomen ja Ahvenanmaan päättäjien, viranomaisten, puolueiden, elinkeinoelämän ja kansalaisyhteiskunnankin kesken vahvistetaan ymmärrystä kansakunnan kokonaisuudesta ja yhteisistä eduista. Tässä on oma vastuunsa sekä valtakunnan, että Ahvenanmaan toimijoilla. On tärkeää, että mahdolliset erilaiset käsitykset vaikeissakin asioissa voidaan ripeästi sopia ja selvittää molempia osapuolia hyödyttävällä tavalla. Luottamus on suomalaisen yhteiskunnan vahvuus ja samalla tavalla on tärkeää Ahvenanmaalla pitää yllä luottamusta valtion viranomaisiin.

Miettinen Ilkka
Suomen Keskusta rp